

(5) *O llegasse.* Approbat opinionem Glos. in dicto §. *riparum*, quæ communiter approbatur.

LEY VIII.—Como non puede ome fazer molino, nin otro edificio, en los rios, por que se embarguen los nauos (a).

Molino, nin cañal, nin casa, nin torre, nin cabaña, nin otro edificio ninguno, non puede ningund ome fazer nueuamente en los rios, por los quales los omes andan con sus nauos (1), nin en las riberas dellos, por que se embargasse el vso comunal dellos. E si alguno lo fiziesse y de nueuo, o fuesse fecho antiguamente, de que viniessse daño al vso comunal, deue ser derribado. Ca non seria cosa guisada, que el pro de todos (2) los omes comunalmente se estoruasse por la pro de algunos.

(a) L. 7, tit. 26, lib. 7 de la N. R.

LEY VIII.—In flumine navigabili, vel ripa, non licet ædificare talter, quod navigatio, vel usus publicus impediatur; et si de facto ædificetur, diruetur ædificium, licet fuerit antiquum. Hoc dicit.

(1) *Con sus nauos.* Concordat l. 1. in princ. D. de flumin. et idem dic, si auertatur aqua de flumine non navigabile, si tamen intrat aliud flumen navigabile, l. 1. §. non autem 12. D. de flumin. et intellige secundum Bartol. in l. quominus, D. eod. 3. opos. quando sic diuertitur, ut non reuertret flumen navigabile; si autem adhuc intraret, licitum esset.

(2) *El pro de todos.* Nam publica utilitas præfertur privatæ, l. fin. C. de primipilo, lib. 12. et in authent. de hæred. et falc. in princ. l. unica, §. cum autem, et ibi Bald. C. de caduc. tollend.

LEY IX.—Quales son las cosas propriamente del comun de cada Cibdad, o Villa, de que cada uno puede vsar (a).

Apartadamente son del comun (1) de cada vna Cibdad (2), o Villa, las fuentes, e las plaças o fazen las ferias e los mercados, e los lugares o se ayuntan a concejo, e los arenales que son en las riberas de los rios (3), e los otros exidos (4), e las carreras o corren los caualllos, e los montes, e las dehesas, e todos los otros lugares semejantes (5) destos, que son establecidos (6), e otorgados para pro comunal (7) de cada Cibdad, o Villa, o Castillo, o otro Lugar. Ca todo ome que fuere y morador, puede vsar de todas estas cosas sobredichas: e son comunales a todos, tambien a los pobres (8) como a los ricos (9). Mas los que fuessen moradores en otro lugar (10), non pueden vsar dellas contra voluntad, o defendimiento de los que morassen y.

(a) L. 1, tit. 6, lib. 4 del F. R. — LL. 4, 5, 6, 8, 10, 11 y 12, tit. 14; L. 1, tit. 15, lib. 6; L. 2, tit. 16; LL. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 y 9, tit. 21; LL. 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 y notas 1.ª y 5.ª, tit. 24; LL. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 y 9, tit. 25; L. 1, tit. 32 y L. 2, tit. 35, lib. 7 de la N. R.

LEY IX.—Communia universitatis sunt fontes, plateæ, ubi ferie fiunt, concilia, viæ, montes, et campi, theatra, stadia, et similia; quibus quilibet de universitate potest uti. Sed alii extra universitatem non possunt. Hoc dicit. Habuit ortum a §. universitatis 6. Instit. de rer. divis. et l. in tantum 6 §. universitatis 1. D. eod. tit.

(1) *Son del comun.* Sed an quoad domini usum tantum? Vide quæ notat Joann. Andr. in addit. ad Specul. tit. de executione sentent. §. sequitur qui si universitas, et Azo. Instit. de rer. divis. in summa, col. 2. et Gloss. in dicto §. universitatis, Instit. de rer. divis.

(2) *Cada una Cibdad.* Concordat l. in tantum 6. §. universitatis 1. D. de rer. divis. et Instit. eodem, §. universitatis 6. et l. 10. tit. 11. supra eadem Part. et l. 15. tit. 9. Part. 6.

(3) *En las riberas de los rios.* Quid de usu ipsorum fluminum? Vide supra eod. l. 6.

(4) *Exidos.* Vide dict. l. 13. tit. 9. 6. Partit. infra, et Paul. de Castro consil. 159. 1. vol. in princ. ubi dicit, quod sine istis castra habitari non possunt, neque incolentes vivere.

(5) *Semejantes.* Vide supra l. 6.

(6) *Son establecidos.* Videtur hic probari, quod montes, et termini sunt communes civitatis, vel villæ, in cuius territorio sunt, et quod in his habeat fundatam suam intentionem. Vide de hoc, quæ notanter adducit Socin. in l. 1. in princ. col. 3. et 4. D. de acquir. possess. ejus resolutio est, quod sit fundata intentio civitatis in terminis, qui sunt intra ejus territorium: nisi ab alio, qui vult hoc excludere, probetur dominium, vel possessio rei, quam vult excludere ab ista universitate: vide ibi, quia loquitur notabiliter: et sic procedet ista lex in his, quæ ut propria ab aliis non possidentur. Præterea, quod hic dicitur (que son establecidos) non intelligatur, quod à jure sunt statuti pro civibus: quia civitati, vel castro de jure nihil corporale est deputatum, quod sit de ejus pertinentia: nisi quatenus à legè, aut consuetudine, aut hominum dispositione reperitur concessum, ut notat Innoc. in cap. cum ad sedem, ubi et Abb. col. 3. de restit. spoliat. et Joann. Andr. ibi in novella Domini, in cap. si civitas, de sentent. excommuni. lib. 6. ubi dicunt, quod castrum à jure non habet pertinentias, sed facto hominum consuevit habere, et idem dicit Alexand. cons. 45. vol. 1. et cons. 76. vol. 2. ubi pulchrè loquitur: et ita potest intelligi ista lex, cum dicit (que fassen establecidos), scilicet ab hominibus, vel statuto; et sic, quod verbum (que) ponatur restrictivè, l. ea tamen adjectivo, D. de leg. 3. et isto termino etiam utitur dictus §. universitatis, l. in tantum 6. D. de rer. divis. et Instit. eod. §. universitatis 6. ibi: Si qua alia sunt communia civitatum: hoc etiam videtur probari in l. 10. tit. 11. ead. Partit. cum dicit, han a las vegas.

(7) *Comunal.* Exemplificat de Campo Martio in l. sed Celsus 6. D. de contrah. emptione.

(8) *Tambien a los pobres.* Nota bene, et idem tenet de jure communi Alberic. in dicta l. in tantum, §. universitatis: et cum talia sint destinata pro usu civium, quilibet secundum quod indigebit utetur, secundum eum, per l. usus pars 19. D. de usu, et habit. et l. si quis per divinam 5. C. de aqueductu, lib. 11. et adde l. de modo 7. et ibi Gloss. D. fin. regund. et vide in materia quæ dicit idem Alberic. in l. Imperatores, D. de servit. rustic. prædior. Bald. in l. si manifeste, C. de servit. et aqua, et Cynus in l. quidam, D. de rer. divis. et Joann. de Plat. in l. 2. C. de immuni. nemin. conced. lib. 10.

(9) *Como a los ricos.* Non ergo ditiores possunt dicere, quod possunt immittere in terminis, et pratis civitatis, vel villæ, plures oves, vel pecora, seu armenta quàm pauperiores; et sic, quod plus eis assignetur de pascuis, sicut è contra sentirent plura onera de oneribus incumbentibus universitati, juxta id quod habetur in l. 1. C. de apochis publ. lib. 49. et in l. omnes provinciarum 12. C. de oper. publ. et l. secundum naturam 10. D. de reg. jur. imò omnes tam pauperes, quàm divites, pratis, et herbagiis, et terminis territorii utentur, quilibet secundum quod indigebit, et secundum numerum ovium, et pecorum, quas habuerit, ut in dicta l. usus pars 19. de usu, et habit. et l. si quis per divinam 5. C. de aqueductu, lib. 11. et l. si partem, in fin. D. de servit. rustic. præd. et ita tenet Alberic. in l. in tantum, §. universitatis, D. de rer. divis. col. fin. versic. sed adhuc quæro: et dicit S. Thom. 2. 2. quæst. 61. art. 2. quod in justitia distributiva tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto illa persona majorem habet principalitatem in communitate: bene tamen credo, quod si divites immitterent in terminis multos greges ita, quod pauperes nimis damnificarentur, quod possent pauperes adire judicem, ut hoc corrigatur, et taxetur numerus ovium, vel pecorum ita, quod omnes possent uti pascuis, et non divites cum injuria aliorum: pro quo adduco, quod notat idem Alberic. in dicta l. Imperatores, D. de servit. rustic. præd. ubi inducit illam legem ad quæstionem, quam dicit sæpius occurrentem: In quadam villa est unum pascuum commune omnibus ibi habitantibus: unus, qui habet ibi modicas possessiones, tenet ibi magnam quantitatem bestiarum ita, quod alii habentes ibi magnas possessiones, non possunt uti illo pascuo pro eorum bestiis: et concludit bene facere illam legem, quod possint intentare utile judicium communi dividendo, quod ille utatur pro modo possessionum, et sine aliorum injuria: et licet Alberic. loquatur in pascuo deputato pro cultura prædiorum (quod vulgò nos dicimus *Dehesas boyales*), de quo etiam idem Alber. loquitur in

l. testatrix, §. 1. D. si servit. vendicet. ubi dicit, quod si universitas habet jus pasculandi in aliquo loco, quod illud jus debeat pro rata prædiorum, et cedat prædis, et si prædia alienentur, quod transeat cum eis; tamen ejus ratio etiam concludit, ut in illis pascuis usus fuit sine aliorum injuria, et prout ibi habitantes commodè vivere possent: et si tali casu visum fuerit iudici, poterit jubere, quod tam divites, quàm pauperes utantur, et gaudeant æqualiter, si territorium esset parvum, et omnibus non sufficeret aliàs, facit l. de modo 7. cum Gloss. ibi, D. fin. regund. et notat Joann. de Plat. in l. 2. circa fin. C. de immuni. nemin. conced. lib. 10. et si dominus civitatis, vel villæ inibi inhabitaverit, fruatur similiter terminis, sicut et alii cives: est enim ipse civis, imò et caput civium, ut dicit Bald. in l. observare, §. proficisci, D. de offic. procons. col. 5. et ita Reges dicuntur habere tot domiciliâ, quot terras habent ad eorum mansionum paratas, licet in una parte habeant principalius domicilium, ut voluit Gloss. et ibi Imol. in cap. omnes principes, de major. et obed. et tradit Bart. in l. assumptio, §. jurisprudentibus, D. ad municipal. et sequitur duplicem portionem, sicut aliàs in Lege veteri primogenitus consequabatur, Deuteron. cap. 21. et sic potest in territorio suæ civitatis, vel villæ pasculari cum gregibus suis pro eo numero, quod duo vicini de divitiis talis villæ. prout tradit aliàs Collectarius in cap. ad quæstiones, de rerum permut. et servatur quotidie in practica: in hoc etiam habendus est respectus ad dignitatem usuarii, l. plenum. 12. D. de usu, et habit. Et quia communiter liber Collectarii non ita habetur, referam hic ejus verba, quæ sunt: Quid si civis alicujus loci habet usum memoris; ibi sunt milites, et rustici? Pe. bo. et compositè. notant de constit. cap. fin. quod miles debet habere in duplo; vel si non sit nisi miles, et rusticus, miles duas partes, et rusticus tertiam, per l. Imperatores, D. de servit. rustic. præd. Videretur, quod in legatis, gratuito contractibus, et maxime ubi esset commune militi, et rustico, ut collegio, possent habere locum prædicta, de major. et obed. cap. statuimus 15. aliàs non video, quare deberet esse melior conditio militis, utpotè si emerent, vel aliter acquirerent ipsum communiter, quia et si ab intestato, et hæredibus eis non obveniret, locum non haberent quæ dicit, et æquis portionibus divideretur, multi de success. ab intest. in princ. Si tamen dominus ibi non habitet, alibi habeat suam habitationem, et domicilium; videtur quod tunc, etsi sit dominus loci, non possit frui terminis, et territorio loci, cum sit ad usum civium inhabitantium, et non aliorum non habitantium, ut hic est expressum: neque contra regulas juris potest dicere, se in pluribus locis habere domicilium, cum ibi non se æqualiter collocet, neque subeat munera, ut in l. Labeo 5. et in §. jurisprudentibus, D. ad municipal. et quod Gloss. tradit in dicto cap. omnes Principes, loquitur aliis respectibus ad onus, et non in tangentibus commodum: in his namque inspicendus est locus ubi inhabitat, et principalem laudem habet, ut ibi declarat Innoc. Neque obstat, quod ibi habeat dominium respectu jurisdictionis, et vassallorum: quia hoc est separatim à proprietate pascuorum, et terminorum: nihil etiam habet commune proprietatis fundorum cum proprietate jurisdictionis, et uno translato, reliquum non transfertur, Bald. in l. à procuratore, C. mandati, ubi singulariter: et sic non obstat ad hoc, quod tradit Paris de Put. in suo tract. syndacatus, fol. mibi 32. col. 2. in versic. si statutum civitatis: in casu enim quo loquitur secundum constitutiones Regni, quas allegat, jus herbagii spectabat ad dominum in terra sua. Et ita crederem esse tenendum, sive Ecclesia, vel monasterium sint domini talium villarum, et locorum, sive sint alii laici, vel clerici; quia si monasterium, vel Ecclesia alibi habeat habitationem, et domicilium, seu alibi sit situata; in loco ubi est situata, habet jus civis, et civitatis, ut tradit Bartol. in l. 1. D. ad municipal. et si in loco ubi est dominus respectu jurisdictionis, non habuit; non potest frui, neque gaudere terminis, et herbagiis tamquam civis. Quæ omnia sunt in practica bene notanda, quia quotidie sunt lites super his in Regalibus Auditoriis; et licet in Cancellaria esset aliquando contra hoc iudicatum, non esset curandum de tali stilo, cum Magistratus non possunt inducere stylum in derogationem juris communis, ut tradit Alexand. consil. 56. col. fin. 2. vol. facit l. nemo judex, C. de sentent. quominò et dictum Collectarii, de quo supra, quatenus loquitur faciens differentiam inter milites, et rusticos, non posset fortè praticari in his Regnis, stante ista lege Partitarum: neque unquam visum fuit praticari quod ego sciverim, nisi in domino loci ibi habitante, qui est dominus villæ, vel castri respectu jurisdictionis, qui est (ut dixi) civis, et caput civium; in quo etiam neque rationes Collectarii multum militiant, licet propter illius aucto-

ritatem in dominis terrarum ita receptum sit: sed adhuc crederem iudicis arbitrium versari in tali usu domini, ne sit cum injuria aliorum civium, ut superius dixi, et facit l. pen. C. de pasc. publ. lib. 11. et ibi Joann. de Platea.

(10) *Lugar.* Et rectè: nam divisio territorii hoc inducit, ut in l. ex hoc jure, D. de just. et jur. text. in l. via constitui, 25. §. quæcumque 3. D. de servit. rustic. prædior.

LEY X.—Quales son las cosas del comun de la Cibdad, o Villa, de que non puede cada vno vsar (a).

Campos, e viñas, e huertas, e oliuares, e otras heredades, e ganados, e sieruos, e otras cosas semejantes que dan fruto de si, o renta, pueden auer las Cibdades (1), o las Villas: e como quier que sean comunmente de todos los moradores de la Cibdad, o de la Villa cuyos fueren, con todo esso non puede cada vno (2) por si apartadamente vsar de tales cosas como estas; mas los frutos, e las rentas que salieren de ellas, deuen ser medidas en pro comunal (3) de toda la Cibdad, o Villa, cuyas fueren las cosas onde salen; assi como en la uor de los muros, e de las puentes, o de las fortalezas, o en tenencia de los Castillos, o en pagar los aportellados, o en las otras cosas semejantes destas, que perteneciesen al pro comunal de toda la Cibdad, o Villa.

(a) L. 1, tit. 6, lib. 4 del F. R. — LL. 4, 5, 6, 8, 10, 11 y 12, tit. 14; L. 1, tit. 15, lib. 6; L. 2, tit. 16; LL. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 y 9, tit. 21; LL. 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 y notas 1.ª y 5.ª, tit. 24; LL. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 y 9, tit. 25; LL. 1, 2, 3 y 4, tit. 28; L. 1, tit. 32, y L. 2, tit. 35, lib. 7 de la N. R.

LEY X.—Fructus prædiorum, vinearum, hortorum, et similibus, necnon et servorum qui sunt universitatis, non possunt singuli de universitate eis uti, sed in opere universitatis convertendi sunt. Hoc dicit.

(1) *Cibdades.* De jure D. aliquibus municipiis erat de consuetudine, ut possessores, seu vicini certam partem fructuum villiori pretio abjiciebant pro commodis publicis, ut patet in l. si pendentes 27. §. si quid cloacarum 3. in vers. sed et si quid municipio, D. de usufruct.

(2) *Non puede cada vno.* Concordat l. inter publica 17. D. de verb. signif. l. sed Celsus 6. ubi Gloss. D. de contrah. emptione.

(3) *Pro comunal.* Habes hic, in quibus debeant expendi redditus civitatum, qui dicuntur Proprii: et adde text. in authent. de collator. §. civitatum 16. collat. 9. adde etiam l. 20. tit. fin. ead. Partit. et l. 7. tit. 7. Partit. 5. ubi vide redditus à lege statutos civitatibus, et adde Luc. de Pen. in l. fin. versic. 8. quæritur, C. de quibus muner. seu præstat. nem. lic. se exus. lib. 10. Et salaria Præsidium, et Correctorum solvuntur de his, ut in l. 7. tit. 16. lib. 2. Ordin. Item salaria medicorum, et magistrorum liberalium artium, l. ambitiosa 4. §. 2. D. de decret. ab ordin. faciend. et extra ea quæ utilitatem communem concernunt, non potest expendi, ut hic, et in dicto §. civitatum, et in Capitul. Corrector. cap. 50. Sed an possit ex eis fieri elemosyna monasteriis ipsarum civitatum? Alberic. tenet notabiliter, quod sic, in l. si pater, §. 1. D. de donat. quem vide; sed semper hoc vidi fieri, habita licentia in Regio Consilio, et cum Principis consultatione. Et adde in materia, quæ notat Joann. de Plat. in l. 4. C. de navicul. lib. 11. et in l. 1. C. de vet. numism. potest. eod. lib. et in l. 1. C. de frument. Alexandr. lib. 11. ubi vide, an possint Decuriones de publico constituere salarium trahenti frumentum tempore caræstie: et solent Principes ad petitionem populorum ista concedere, ut in l. 1. C. de spectac. lib. 11. et ibi Joann. de Plat. et sine ejus licentia nulli de publico potest salarium constitui, l. unica, C. de præbend. salario, lib. 10. ubi inferunt Bartol. et Joann. de Plat. quod non valet bannimentum factum à Potestate, quod quicumque ceperit malefactorem, habeat tantum de pecunia Communis, et idem tenet Aret. in tract. malefactor. in parte fama publica, 14. col. et ex his potest dici, quod non possit de his redditibus solvi servitium regium, à quo nobiles sunt exempti; licet aliquando ad id datæ fuerunt licentiæ à Rege ad consultationem Regii Consilii.

LEY XI.—En quales cosas los Emperadores, e los Reyes, han señorio propriamente.

Las rentas de los puertos (1), e de los portadgos (2) que dan los mercadores, por razon de las cosas que sacan, o meten en la tierra, e las rentas de las salinas (5), o de las pesqueras (4), e de las ferrerías, e de los otros metales (5), e los pechos, e los tributos (6) que dan los omes, son de los Emperadores, e de los Reyes (a): e fueronles otorgadas todas estas cosas, por que ouiesen con que se mantouissen onrradamente en sus despensas; e con que pudiesen amparar sus tierras e sus Reynados, e guerrear contra los enemigos de la Fe; e porque pudiesen escusar sus Pueblos, de echarles muchos pechos, o de fazelles otros agrauamientos.

(a) Al Rey pertenece únicamente lo que forma su patrimonio particular: los demas bienes, sean de la clase que fueren, son propios de la Nacion. Véanse nuestras notas á la L. 13, tit. 18 de esta Partida; y acerca del Real Patrimonio, que es una vinculación del Estado, véase nuestra nota 2.ª á la L. 4, tit. 13, P. 2.

LEY XI.—Reditus portuum, salinarum, et piscariarum, et ferrariarum, et aliorum vectigalium, sunt Principis: et etiam portagiorum. Et fuerunt ei concessa ad sui sustentationem, et Regni defensionem, infideliumque aggressionem, et ab exactionibus iniustis abstentionem. Hoc dicit.

(1) De los puertos. Ponuntur hic reditus Regales: adde l. inter publica 47. §. 1. D. de verb. sign. et in cap. unico, que sint regal. in usib. feudor. et sic portus, habes D. de verb. signif. l. portus 59. et isti portus sunt publici, ut in l. nemo 4. §. flumina, D. de rer. divis. et infra eod. l. 12. e. sunt publici, etsi hominum ingenio sint fabricati; nam, etsi ædificia sint ædificantium, ipse tamen portus publicus est, secundum Bald. in summa, D. de rer. divis. col. 4. reditus tamen portuum, et vectigalia, que indè percipiuntur, sunt de Regalibus, ut in dicto cap. 1. que sint regalia, et in dicta l. inter publica 17. §. 1. et cuilibet est facultas, etiam sine Principis licentia honorare, et exonerare ratem in portu, ut in l. 1. et ibi Gloss. D. ut in flum. publ. navig. liceat, et vide Roder. Suarez allegat. 17. ubi respondet ad l. Ordin. lib. 6 tit. 10. l. 15. et ad reparacionem portus omnes tenentur, l. ad portus 7 C. de oper. publ.

(2) De los portadgos. Adde l. omnium 6. et l. universi 5. et l. ex præstatione 7. C. de vectigal. et in dicta l. inter publica 17. §. 1. et de jure pecorum transeuntium de loco ad locum, habes in l. 2. et in l. 13. tit. 10. lib. 6. Ordin. Reg. et quod habetur in l. lib. Rex. 8. cap. vers. 17. ibi: Greges vestros addecimabit: licet Andr. de Iser. in proemio Constit. Regni Sicilia dicat, quod iura, seu servitia contenta in dicto cap. 8. lib. 1. Rex. non fuissent instituta de jure Divino, sed ex usurpatione Regum, et idem dicit in cap. unico, de capitau, qui curiam vend. col. pen. de jure hoc antiquo, seu de antiqua consuetudine, etiam hoc jus servitii de pecoribus debetur Regibus, et reputatur inter Regalia, ut habetur l. lib. Machab. cap. 10. vers. 33. ibi: «Ut omnes à tributis solvantur, etiam pecorum suorum.»

(5) De las salinas. Adde dictam l. inter publica, §. 1. ibi item salinarum, D. de verb. sign. et cap. super quibusdam 26. eod. tit. et l. Machab. cap. 10. vers. 29. ibi: Prætia salis indulgeo. Sont etiam salinæ in prædiis privatorum, sicut et metalla, ut tradit Andr. de Iser. que sint regal. in parte Agentariæ, et in parte reditus piscationis; sed domini terrarum, secundum eum, usurpant certo modo vendi sal, et emi in salinis privatorum. In Regno Sicilia, secundum eum, certum pretium dant patronis, aliud percipiunt Reges; et spectabitur consuetudo in istis. In isto Regno privati certo pretio vendunt salem salinariis, qui conducunt à Rege, et facit l. creditor 52. D. de action. empt. et l. si quis 11 C. de vectigal. et circa hoc vide quasdam leges Quaterni salinarum, quas vellem imprimere ut essent notæ omnibus: et ut habetur in l. 8. tit. 1. lib. 6. Ordin. Regal. fontes, et putei salati, ex quibus sal conficitur, pertinent Regi, sicut et metalla, et nullus potest se de eis intrmittere sine Regis licentia, et reditus pertinent Regi: que lex videtur intelligenda, quando sunt in

publico, vel in prædiis Regis, et non essent in prædiis privatorum, justa ea, que de argenti fodinis, et aliis mineris, tradit Andr. de Iser. in dicto verbo Agentariæ: obligantur tamen isti privati ex dictis legibus Quaterni salinarum, vendere salem certo pretio salinariis conducentibus à Rege, ut dixit: est enim aqua salis pars fundi, l. is qui in puteum 11. D. quod vi. aut clam. Joan. de Plat. in l. 1. col. 2. C. de thesaur. lib. 10. et vide textum in l. forma 4. §. salinæ 7. D. de censib. Adde pragmaticam Regum Catholicorum, ubi gravissimæ pœnæ imponuntur ne de Regnis extraneis asportetur sal ad istum Regnum: et hinc est, quod inspicunt salinarii domos privatorum: quod multum abhorrent subditi, secundum Joann. de Plat. in l. fin. C. de annon. et tribut. lib. 10.

(4) Pesqueras. Adde l. inter publica 17. §. 1. ibi, item piscariarum, et in dicto cap. unico, que sunt regal. super parte reditus piscationum, quod Andr. de Iser. ibi intelligit, ubi Rex conseruit habere tale jus piscationum: nam de jure communi communis est piscatio omnibus, tam in mari, quam in fluminibus, ut in l. 2. in l. nemo 4. D. de rer. divis. potest etiam Princeps per privilegium alicui concedere piscationem in certa parte maris, et alios prohibere, ut in l. sane 14. et ibi Ang. D. de injur. ubi et Gloss.

(5) Metales. Vide Andr. de Iser. in dicto cap. unico, versic. agentariæ, et dictam l. inter publica 17. §. 1. et que dixi in l. 5. tit. 13. Partit. 2. et l. 8. tit. penult. lib. 6. Ordin.

(6) Tributos. Tributa per Principe in possessiones subire debent, l. 5. et ibi Joann. de Plat. C. de annon. et tribut. lib. 10. vide cap. omnis anima 12. de censib. et Matth. 17. vers. 24. «Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel ce. s. m? n. à filiis s. is, an ab alienis?» et adde cap. super quibusdam, de verb. sign. et adde l. 2. et 8. et que ibi dixi Partit. 2. tit. 1.

(7) Mantouissent. Nota hæc verba pulchra hujus legis, que Reges semper debent advertere: sunt enim isti reditus Regibus statuti ad vivere regnum, ut non extendant manus ad iniquitatem, auferendo bona subjectorum, et ne tyrannizent, ut tradit Andr. de Iser. in cap. imperialem, in versic. si neque dominus feudi, col. 1. de prohib. feudi alien. per Freder.

LEY XII.—Como en las cosas Sagradas, o Religiosas, non puede ninguno auer señorio (a).

Toda cosa (1) Sagrada, o Religiosa, o Santa, que es establecida a servicio de Dios, non es en poder de ninguno ome el señorio della, nin puede ser contada entre sus bienes: e maguer los Clerigos las tengan en su poder (2), non han señorio dellas; mas tienenlas assi como guardadores, e seruidores, e porque ellos han a guardar estas cosas, e a servir a Dios en ellas, e con ellas. Porende les fue otorgado, que de las rentas (2) de la Iglesia, e de sus heredades ouiesen de que beuir mesuradamente (4); e los demas, porque es de Dios (3), que lo despendiessen en obras de piedad, assi como en dar a comer, e a vestir a los pobres (6), e en fazer criar los huérfanos, e en casar las virgines pobres (7), para desuiarlas, que con la pobreza non ayan de ser malas mugeres; e para sacar catiuos, e reparar las Iglesias, comprando calices, e vestimentas, e libros, e las otras cosas de que fueren menguadas; e en otras obras de piedad semejante destas (b).

(a) LL. de los títulos 5, 6 y 7, lib. 4 de la N. R.

(b) Véase nuestra nota última á la L. 9, tit. 14, P. 1.

LEY XII.—In nullius hominis sunt res sacræ, et religiæ, aut sanctæ, licet tales res per clericos custodiantur: et propter hoc habent ipsi fructus rerum ecclesiasticarum, quibus mensuratè vivunt; et quod superferuit, in piis causis impendant, sicut in pauperum et orphanorum alimentis, vel virginum pauperum maritacione, captivorum redemptione, et Ecclesiarum reparacione, et similibus.

(1) Cosa. Concordat l. in tantum 6. §. res sacræ, et §. nullius, et §. acra, D. et Instit. de rer. divis.

LEY XIII.—Quales son las cosas Sagradas, e como se pueden enagenar (a).

Sagradas (1) cosas, dezimos, que son aquellas que consagran los Obispos (2); assi como las Iglesias (5), e los Altares (4) dellas, e las Cruces, e los Calices, e los encensarios, e las vestimentas, e los libros, e todas las otras cosas, que son establecidas para servicio de la Iglesia: e destas cosas atales non se puede enagenar el señorio, si non en casos señalados, assi como mostramos en la primera Partida deste libros, en las leyes que fablan en esta razon. Otrosi dezimos, que maguer alguna Iglesia sagrada se derribe (5), aquel lugar o fue fundada, siempre linea sagrado. Pero si alguna Iglesia sagrada cayesse en poder de los enemigos (6) de la Fe; luego que se apoderassen della, non seria sagrada (7) (b) en quanto la touiessen catiua; mas despues que la cobrasen los Chistianos, seria sagrada, e tornaria en el primero estado en que era, ante que se apoderassen los enemigos en ella; e auria todos sus derechos libres, e quitos, bien assi como los avia en ante (c).

(a) LL. de los títulos 5, 6 y 7, lib. 4 de la N. R.

(b) Atencion á la glosa de Gregorio Lopez.

(c) Véase nuestra nota última á la L. 9, tit. 14, P. 1.

LEY XIII.—Dicuntur res sacræ, per Pontificem consecratæ: ut Ecclesia, altaria, et calices, libri, thuribula, vestimenta, et alia servitio Ecclesiæ dedicata, quorum dominium non potest alienari nisi in certis casibus notatis 1. Partit. tit. 14. l. 1. Et loco sacro diruto, remanet solum sacrum: sed si in hostium infidelium potestatem pervenerit, desinit esse sacrum; et cum à fidelibus recuperatum, restituitur in pristinum statum. Hoc dicit.

(1) Sagradas. Concordat l. in tantum 6. §. sacræ res, D. de rer. divis. et §. sacræ res, Instit. eod. tit. et loquitur hic de rebus publicè, id est ad publicum usum consecratis, non de his que privatim, Bart. in l. sacrilegii, D. ad Legem Jul. peculatus.

(2) Obispos. Ad eos enim ista pertinent, ut hic, et in dicto §. sacræ, et in cap. nemo 9. de consecrat. dist. 1. et in autent. ut nullus fabric. orat. domos, collat. 5. et vide in cap. Abbates, de priuil. lib. 6. per Gloss. et Doctor. et cap. vel timentis, de consecr. dist. 1. et Sylvest. in summa. in verbo benedictio, versic. 2. utrum: neque possunt ista alii delegari, quia sunt Ordinis Episcopalis, Abb. in cap. aqua, de consecrat. eccles. vel alt.

(5) Iglesias. Isti antiquitus non dedicabantur sine licentia Papæ, ut in cap. præcepta 5. et in cap. basilicas 6. de consecr. dist. 1. hodie per Episcopum, ut hic, et in dicto cap. nemo 9. in cap. quidam 18. quæst. 2. Ecclesia tamen cathedralis consecratur, et erigitur de licentia Papæ, ut in cap. 1. ne sede vacante.

(4) Altares. In quo cognoscetur altare esse consecratum, vide per Abb. in cap. 1. de consec. eccl. vel alt. Primera Partida, tit. 14.

(5) Se derribe. Concordat dicta l. in tantum 6. §. sacræ, et dict. §. sacræ res, Instit. et D. de rer. divis. et sic, licet Ecclesia sit diruta, retinebit sua privilegia, et indulgentias, proit et dicit Ang. in dicto §. sacræ, quem vide in princ. et in fine illius §.

(6) Enemigos. Concordat l. cum loca 56. D. de religiosis, et sumptibus, funer.

(7) Sagrada. Id est, erit viduata sacris ministris; ipse tamen locus remanet sacer, ut exponit Gloss. in cap. pastoralis, 7. quæst. 1. et Gloss. in cap. in plerisque, de elect. super verbo christiano. Joann. Fab. tamen in dicto §. sacræ, Instit. de rer. divis. dixit, esse in hoc differentiam inter jus Canonicum, et Civile; ut de jure Civili desinat esse sacer, de jure Canonico secus: et idem tenet Cardin. in dicto cap. in plerisque, quæst. 2. dicens, quod jus Civile ponderavit factum, scilicet an de facto possint ibi exerceri sacramenta; jus vero Canonicum habuit respectum ad jus; unde nisi auctoritate superioris sit destructa, non desinit esse Ecclesia cathedralis, seu sacræ.

(2) Poder. Licet sint in hominum censura, sive dispositione, et est verbum Azon. in summa, Instit. de rer. divis.

(5) Rentas. De quibus clerici beneficiati possunt alimenta percipere, etiam si ipsi habeant bona propria, de quibus possunt vivere, ut tradit Abb. in cap. postulasti, col. pen. et fin. de rescrip. et in cap. Episcopus, de præbend. ubi hoc dixit Innoc. et ejus dictum communiter tenetur, quidquid dicat Gloss. in cap. clericos, 1. quæst. 2. et in cap. ex his, 12. quæst. 1. nam jura super quibus Gloss. se fundat, loquuntur secundum antiquum statum Ecclesiæ, ut declarat Abb. ubi supra, et adde Felin. in cap. ex litteris, column. 2. de constitut. et in cap. postulasti, col. 10. de rescrip.

(4) Mesuradamente. Quia sacerdoti de altari vivere, non luxuriari permittitur, 44. distinct. in summa, ubi refertur dictum Hieronymi. Et habentes victum, et vestitum, debent esse contenti, juxta dictum Apost. 1. ad Timoth. cap. 6. vers. 8. et in cap. Episcopus 25. 12. quæst. 1. quod tamen non ita strictè accipiendum est, et consideranda sunt ista secundum qualitatem personæ, juxta ea que notat Gloss. in cap. 1. 21. quæst. 1. super parte necessitatem, in fin. et per Abb. in cap. cum adeo, de rescrip. ubi allegat illam gloss. et vide per Archid. in sum. 44. dist. an clericus voluptuosè consumens fructus beneficii, teneatur ad restitutionem? De quo tamen vide latè per Præpos. Alex. ibi, col. 2. 3. et 4. cujus resolutio in prælatis, et clericis sæcularibus est, quod cum isto tempore habeant dignitates, et præbendas distinctas, sintque beneficiorum suorum administratores, faciunt fructus suos: et si abutuntur istis bonis, peccant mortaliter; sed non tenentur ad restitutionem, quia non aliena rapiunt, sed suis rebus abutuntur: si tamen per istum abusum fructuum beneficii Ecclesiæ passa esset detrimentum: tunc fatetur, quod tenetur clericus restituere omne damnnum Ecclesiæ: neque consuetudo, que permittit eos disponere de fructibus, valet, ubi tractaretur de damnio Ecclesiæ, vel de diminutione cultus divini; veluti si clericus ita dilapidavit fructus beneficii, quod non superesset sibi ad faciendum deservire Ecclesiæ: vide ibi latius per eum, ubi ponit, quid de Episcopis, et de regularibus, vel clericis sæcularibus, qui habent beneficia regularia in commendam; et vide in glos. sequenti.

(3) De Dios. Approbare videtur opinionem Innoc. in cap. indecorum, de elate, et qualitate, qui vult, quod fructus perceptos ex beneficio potest clericus convertere in sua alimenta, et residuos debet convertire in necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ, et erogare in pauperes: et opinionem Innoc. tenet Archid. in cap. statutum, §. assessorem, de rescrip. lib. 6. Joan. Calderin. in cap. fin. de pecul. cleric. ubi Joan. de Imol. dicit, eam veram de jure; subjicit tamen, quod consuetudo multum potest in talibus operari: et idem quod Innoc. tenet Abb. in repet. cap. cum esses, col. 9. et 10. de testam. ubi latè: et teni menti istam legem, cum dicit (que es de Dios) et certè timendum est, an excuset consuetudo, de qua per Gloss. in cap. præsentis, de offic. ordin. lib. 6. et quando in malos usus expenditur, potius est abusus, quam consuetudo: et vide quod notat Abb. in cap. cum in officiis, de testam. et adde pulchra verba Bernardi super Cantic. sermone 25. col. pen. in princ. dicit enim: Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiæ, qui in terris sanctorum, quas possident, tam iniqua gerunt, ut stipendiis (que sufficere debeant) minimè contenti, superflua (quibus egeni sustentandi forent) impiè, sacrilegè sibi retineant, et in usus suæ superbie, atque luxuriæ victum pauperum consumerent non verentur: duplici profectò iniquitate peccantes, quod et aliena diripiunt, et sacris in suis voluptatibus, et turpitudinibus abutuntur: vide que latius dixi l. Partida, tit. 5. l. 40.

(6) A los pobres. Adde cap. aurum 70. et cap. gloria Episcopi 71. 12. quæst. 12.

(7) Virgines pobres. Habes hic, quod maritare virgines pauperes, dicitur pia causa, l. cum his 52. §. mulier. 2. D. de condic. indeb. Bald. in authent. nisi rogati, col. 5. C. ad Trebel. ubi et dicit, quod executores deputati ad maritandas virgines, non possunt dare quantitatem ad hoc relictam virginibus intrantibus monasterium: et adde in materia que notat Bald. novell. in tract. de dote, chart. 7. vers. nunc me transfero. per quatuor col. ubi vide aliqua notabilia circa ista relicta pro virginibus maritandis.